

و) مهارت مباحثه^۱

تعریف مباحثه: یک گروه ۲ یا ۳ نفره که در آن، درسی که در کلاس از استاد آموخته اند را بازگویی می کنند.

مقام معظم رهبری (حفظه الله): «سنت مباحثه، جرو بی بدیل ترین سنت‌ها است و هنوز که هنوز است در مجامع فرهنگی جدید جانپفاده است»^۲.

۱- ثمرات مباحثه:

۱. ایجاد روحیه پژوهشی و تحقیق:

ضمن فهم کامل مطالب، باعث جوشش سوالات جدید می شود که به معنی ترغیب به تحقیق و پژوهش است. زیرا همیشه پژوهش‌ها به دنبال ایجاد سوال‌ها پیدا می شود و کسی که سوال ندارد به دنبال تحقیق نمی رود.

۲. بروز استعدادها و شکل‌گیری گرایش‌ها:

در جریان مباحثه کم‌کم طلاب (خود طلبه یا هم‌بحث او) متوجه می شوند در بعضی از درس‌ها، توانمندتر و علاقه‌مندتر هستند. به طور ناخودآگاه برای برخی از مباحثه‌ها، مطالعه و مراجعه بیشتری می‌کند. این موارد نشانه کشف استعدادها و یافتن علاقه آنها می‌باشد.

۳. تقویت قوه بیان:

مهمترین ابزار یک مبلغ بیان اوست. عالم بدون بیان مانند مخزن آب بدون خروجی است که قابل استفاده نیست.

طلبه‌ای که قدرتمند و منظم مباحثه می‌کند، پس از مدتی فردی مسلط در سخن گفتن می‌شود.

۴. پرورش شخصیت اجتماعی:

۱ - چگونه مباحثه کنیم؟ محمود مقدمی

۲ - حوزه و روحانیت ج ۲ ص ۲۴

در مباحثه آموخته می شود که چگونه با آرامش سخن طرف مقابل را بشنود و در صورتی که سوالی یا اشکالی در کلام اوست به آن پاسخ دهد.

مباحثه تمرینی است برای فهم اشکالات کلام دیگری و تمرینی برای بیان اشکالات بدون پرخاشگری. پس می توان گفت: کسانی که در دوران طلبگی مداومت در مباحثه دارند در دوران شکوفائی علمی، روحیه ای اجتماعی تر دارند و در امر تبلیغ موفق تر.

۵. تثبیت مطالب در ذهن:

برخی افراد با پایین ترین سطح سواد، طنزهای زیادی را در ذهن دارند و تبحر زیادی در بیان آن، آیا نمی توان گفت علت آن تعریف مکرر آن برای دیگران (یعنی همان مباحثه) است.

سعدی چه زیبا گفته:

« سه چیز پایدار نماند: مال بی تجارت: علم بی بحث و ملک بی سیاست»

به علاوه طلبه ای که در کلاس شرکت کرده و مطالعه خوبی داشته و مباحثه مفید، شب امتحان، اضطراب ندارد.

۶. مقید شدن افراد به مطالعه درس:

کسی که بدون مطالعه در بحث حاضر می شود، به زودی هم بحث های قوی او را ترک می کنند یا به چشم یک عضو اضافی و بی خاصیت به او نگاه می کنند، پس سعی می کنند بدون مطالعه نباشند و این خود یک نعمت بزرگ است.

۷. شناخت اشکالات و رفع آن:

گاهی قبل از مباحثه فکر می کنیم مطالب را به خوبی فهمیده ایم ولی در مباحثه متوجه می شویم که جهل مرکب بوده و این فایده کمی نیست.

علاوه بر آن مطلب جدیدی که از کلاس و کتاب اصلا متوجه نشده ایم را می فهمیم.

ویژگیهای هم‌مباحثه

معمولا هم‌بحث‌ها، رفیقان صمیمی آینده می‌شوند. البته در ابتدای طلبگی، ممکن است افراد متعددی را امتحان کنیم ولی بعد از مدتی با چند نفر صمیمی می‌شویم و از بودن با آنها احساس رضایت می‌کنیم.

بنابراین در انتخاب هم‌بحث باید کمال دقت را داشت.

نکته مهم: اهمیت دادن به خصوصیات اعتقادی، اخلاقی و سیاسی باید یک اصل باشد.

خوش‌مشربی، بذله‌گویی و پر جاذبه بودن افراد نباید معیار انتخاب باشد.

ویژگیها:

- ۱- مؤدب و متقی باشد.
- ۲- اهل افراط یا تفریط در درس یا اخلاق نباشد.
- ۳- منظم و وقت‌شناس باشد.
- ۴- وسواسی نباشد.
- ۵- از تعصب‌های جاهلانه دور باشد. (تعصب در نقد بزرگان یا کتابی مشهور)
- ۶- انتقاد‌پذیر باشد.

ویژگیها:

- ۱- دو نفره - مناسب نیست
- دلیل
۱. بافقدان یک نفر، تعطیل می‌شود.
 ۲. تضارب آراء کم است.
- ۲- سه نفر - بهتر است - دلیل: عکس دو دلیل فوق.

نکته: بافقدان یک نفر نباید بحث تعطیل شود حتی به بهانه احترام به شخص سوم بلکه خلاصه بحث را در وقت دیگری برایش بگوییم.

۳- چهار نفره و بیشتر - مناسب نیست - دلیل

- دلیل
- ۱- اظهار نظرها زیاد می شود پس بحث ها به نتیجه نمی رسد در نتیجه احساس سردرگمی بوجود می آید.
 - ۲- گاهی افراد به تصور بی ضرر بودن عدم حضور یک نفر ، سستی می کنند.

- در نبودن هم مباحثه

ممکن است شرایطی بیاید که هم بحث نداشته باشیم مثلا مسافرت برویم. بازهم نباید بحث تعطیل شود. بلکه مثلا پستی را جلوی خود قرار دهیم و درس را برای او بازگو کنیم. پس از مدتی آثار و فوائد آنرا مشاهده خواهیم کرد. (اخفش چون در درس ضعیف بوده تنها بود ولی بازهم مباحثه کرد با بزش و شد یکی از اساتید معروف ادبیات عرب)

رفاقت‌های قبل از طلبگی:

معمولا طلاب پایه اول، مقید هستند با دوستان و همشهری های خود هم حجره و هم بحث شوند، البته یک عکس العمل طبیعی به شرایط جدید و ناشناخته است ولی باید به سه نکته توجه داشت.

۱- گاهی عضو بودن دوستان در مباحثه، زمینه محفل های شوخی و گپ زدن های افراطی می شود.

۲- برخی طلاب قبل از ورود به حوزه ، اخلاق و رفتاری داشته اند که اکنون می خواهند آنرا کنار بگذارند و شخصیت جدیدی بر مبنای جایگاه جدید، برای خود بسازند که وجود دوستان سابق، مزاحم است مگر این که آنان نیز در این هدف با او همراه باشند.

۳- گاهی باهم بودن زیاد دوستان، سبب وابستگی شخصیتی انسان شده و احساس استقلال افراد خدشه دار می شود.

زمان مباحثه:

پس از مطالعه کافی و قبل از درس بعدی باشد تا فرصت کافی برای جا افتادن مطالب در ذهن وجود داشته باشد و با آمادگی لازم در درس بعدی شرکت کنیم.

ساعت مباحثه:

سه مطلب:

۱- ساعات اولیه روز برای فعالیت علمی بهتر است زیرا ذهن انسان هنوز درگیر مطالب مختلف

نشده. از نظر علمی ثابت شده و پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله فرمودند: «صبحگاهان به

طلب علم بروید، من از پروردگارم خواسته‌ام بامدادان را برای امتم

مبارک گرداند» (کنز العمال، ج ۱ ص ۲۵۰)

سوال- ساعات اولیه روز انسان خواب آلود است؟

چون مباحثه نسبت به مطالعه و کلاس با نشاط تر است بدلیل گروهی بودن آن، در ساعات اولیه روز، مشکلی پیش نمی آید.

۲- ساعاتی که از درس و کلاس خسته ایم، مباحثه را قرار دهیم، بدلیل فوق،

مثلا برنامه زیر برنامه مناسبی است:

۷-۸ مباحثه صرف

۸-۹ کلاس صرف

۹-۱۰ مباحثه نحو

۱۰-۱۱ کلاس نحو

۱۱-۱۲ مباحثه احکام

۱۶-۱۷ بعد از ظهر کلاس احکام

۳- ساعات آخر شب و هر زمان دیگر که برای مطالعه مناسب نیست برای مباحثه است زیرا گروهی بودن آن باعث افزایش انگیزه می شود.

حتی برخی از بزرگان در مسیر رفت و آمده ، مباحثه غیر درسی داشتند.

مدت لازم برای مباحثه:

زمان خاصی گفته نشده ولی معمولاً در حوزه برای یک ساعت درس حدود یک ساعت مباحثه می کنند.

باید از هرگونه افراط یا تفریط دوری کرد. اگر مباحثه ای چند دقیقه ای تمام می شود معلوم است روش صحیح را نمی دانند یا عمل نمی کنند مثلاً فقط متن را ترجمه می کنند.

اگر مباحثه ای بیش از اندازه طول میکشد احتمالاً در لابلای صحبتها، تحلیل سیاسی یا تعریف خاطرات و مطالب غیرمرتبط وجود دارد.

انتخاب اجرا کننده مباحثه:

۱- مدل نوبتی - اشتباه است. زیرا بقیه مطالعه نمی کنند. و با غیبت کسی که نوبت اوست ممکن است تعطیل شود.

۲- مدل قرعه کشی - مثلاً عدد سمت راست صفحه سمت راست.

مدلها

چگونگی اجرای مباحثه

یک نفر بحث را توضیح می دهد و به سوالات طرف مقابل پاسخ می دهد و بقیه سعی می کنند با اشکال کردن، بحث را مستدل از او بخواهند.

نکته بسیار مهم: بیان مطالب باید از حفظ و همراه با بستن کتاب باشد.

مراحل مباحثه:

ردیف	عنوان فعالیت	توضیح
۱	خلاصه درس	جایگاه درس نسبت به کل مطالب
۲	بیان و دسته بندی مطالب	-
۳	تطبیق متن	متن عربی یا فارسی تفاوت
۴	نقد و نظر	نقد نظرات مهم بحث یا کتاب یا استاد

۱- خلاصه درس- بدلیل وارد شدن افراد در چارچوب کلی بحث که باعث فهم بهتر و حفظ راحت تر مطلب می شود.

۲- تطبیق متن ۱. قرائت متن ← متن، دقیق و صحیح خوانده شود و بقیه هم کنترل کنند. که باعث تسلط بر متون عربی می شود. نکته: ابتدا سخت ولی به مرور آسان

۲. ترجمه متن - (اگر عربی باشد) ترجمه کلمه به کلمه و برگرداندن ضمایر و بیان اصطلاحات.

۳- نقد و نظر: در آخر نوشتیم ولی به این معنا نیست که فقط در آخر بحث، نقد باشد بلکه هر جا که سوال پیش آمد، مطرح کنیم.

آداب مباحثه

۱- اخلاص:

باگذشت زمان هدف را گم نکنیم. برخی هدف را گم می کنند، برخی خودشان را.

به قول آیت الله جوادی آملی: «چه وقت می توانیم بفهمیم گم شده ایم؟ مثال: چه وقت می توانیم بفهمیم خودکارمان گم شده؟ وقتی نگاه کنیم ببینیم سرجای خودش نیست. پس اگر ما سرجای

خودمان که (بندگی خدا) است نباشیم گم شده ایم.» اسرار عبادات

آرام آرام هدفمان از مباحثه غلبه بردیگران یا نشان دادن خودمان نشود. طلبه بدون اخلاص، جز خسارت و بیچارگی نصیبش نمیشود.

۲- مطالعه قبل از بحث:

متن درس، خلاصه نویسی سرکلاس و شرح و حواشی را مطالعه کنیم و حتی الامکان جمع بندی این مطالب را، خلاصه نویسی کنیم. در مطالعه باید مطالب بصورت دسته بندی حفظ شود تا در مباحثه بدون مراجعه به کتاب، بیان شود.

۳- شروع جلسه با حمد و ثنای الهی

روایت داریم، هرکاری با «بسم الله الرحمن الرحيم» شروع نشود، ابتر است.

برخی با دعای فرج و برخی با روایتی کوتاه (بدون تفسیر) شروع می کنند. و در پایان با دعای خیر و آرزوی توجه امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف تمام کنیم.

۴- احترام گذاشتن به وقت دیگران

عدم حضور به موقع و عدم مطالعه کافی ارزش ندادن به دیگران و تضييع حق هم مباحثه است و بهانه تراشی ها فقط وقتی کار را بیشتر می کند.

۵- رفق و دوستی

همه افراد بنا را بر دوستی و محبت گذارند و تا جایی که ممکن است از خطاهای یکدیگر چشم پوشی نمایند و اگر لازم بود، با مهربانی تذکر دهند.

۶- داشتن خلق نیکو

اخلاق نیکو، چهره ای متبسم و برخورداردی ملایم، از صفاتی است که در تمامی زندگی لازم است ولی تاکید آن در مباحثه بیشتر است زیرا سبب شادابی گروه شده و کیفیت بحث را بالا می برد.

۷- تواضع و حق پذیری

کسی که تواضع داشته باشد، اشتباه خود را به راحتی می پذیرد و اصرار نمی کند.

البته لازمه تواضع این نیست که نظر مستقل نداشته باشم یا بر نظر حق خود پافشاری نکنیم. بلکه حق پذیری آن است که اگر حق را در کلام دیگران یافتیم، از پذیرش آن خودداری نکنیم. تواضع تاثیر زیادی در پیشرفت علمی و یادگیری دارد.

از حضرت مسیح(ع) نقل شده: «با تواضع، مزرعه علم و حکمت آباد می شود نه با کبر، همانگونه که زراعت در زمین نرم می روید نه برکوه» بحارالانوار ج ۲ ص ۶۲

در سیره بزرگان هم می بینیم. شیخ انصاری هرگاه سوالی از او می پرسیدند که پاسخ را نمی دانست با آن که سرآمد علم و تقوا در زمان خود بود با صدای بلند می گفت: «ندانم ندانم ندانم»

مرحوم ملامحسن فیض کاشانی در باره یک مسئله علمی با مرحوم ملا خلیل قزوینی مباحثه می کردند. بالاخره مرحوم قزوینی، فیض را تخطئه کرد و رای خود را صحیح دانست. چند روز بعد متوجه شد که سخن فیض صحیح بوده. از قزوین به کاشان آمد و وقتی به منزل فیض رسید از بیرون منزل فریاد زد: «یا محسن قد اتاک المسئ» پس از دیدار و سلام و احوال پرسی به فیض گفت: «در آن مسئله حق با شما بود و من اشتباه کردم». این را گفت و بطرف قزوین حرکت کرد و هرچه فیض اصرار کرد تا استراحت نماید قبول نکرد و گفت من فقط برای اعلام اشتباهم آمدم. سیمای

فرزانگان

۸- خوب گوش دادن به توضیحات

دو نکته:

الف) تا صحبت دیگری تمام نشده، سخن نگوییم و سخن او را قطع نکنیم اگر چه در نظر ما سخن او نادرست باشد.

ب) هنگام سخن گفتن دیگری در دفتر خود چیزی ننویسیم یا تمرین امضا یا تمرین نقاشی یا تعمیر لوازم التحریر نداشته باشیم که همه خلاف ادب است و دلسردی می آورد.

اگر نیاز به یادداشت برداری بود، خلاصه مطلب را بنویسیم و بعدا آنرا تکمیل کنیم.

۹- بلند نکردن بیش از حد صدا

خلاف ادب است نسبت به افراد جلسه و آزار و اذیت برای اطرافیان

۱۰- احترام به کتاب

کتاب، احترام دارد مخصوصاً کتب حوزوی که پر است از آیات و روایات

۱۱- نشستن در جلسه

به طوری که بیشتر افراد روبه قبله باشند و بی احترامی به بقیه نشود

۱۲- از استاد بدگویی نکنیم

اگر به اشتباه استاد پی بردیم آنرا در جمع مطرح نکنیم

۱۳- رجوع به استاد در مطالب مهم

اگر پس از مباحثه بازهم مطلبی مبهم ماند به استاد مراجعه کنیم ولی توجه شود که به قصد مشخص کردن مخالفان و موافقان مطلب نباشد.

دو نکته

۱. گر چه نکات فوق، ساده به نظر می رسد، اما اجرای مجموعه آنها معجزه آفرین است.

۲. اگر در روزهای نخست موفق به انجام همه نکات نشدیم، جای نگرانی نیست. چند هفته زمان لازم است تا به همه موارد عمل کنیم.

برگرفته از کتاب «چگونه مباحثه کنیم؟»

از محمود مقدمی